

Nr 80.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till förklaring av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom; given Stockholms slott den 18 januari 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt §§ 87 och 88 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förklaring av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Förslag

till

F ö r k l a r i n g

**av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för
bolag och förening att förvärva fast egendom.**

Härigenom förklaras, att det i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom meddelade förbudet icke avser förvärv, som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 14 december 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet anförde chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren:

»Genom resolution den 12 augusti 1903 har Kungl. Maj:t beviljat vissa personer rättighet att anlägga och till allmänt begagnande upplåta järnväg från Gävle till Härnösand. Resolutionen innefattade tillika bemyndigande för koncessionshavarna att, i enlighet med gällande författning om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov, inlösa och med full äganderätt besitta den enskilda personer, menigheter eller inrättningar tillhöriga mark, som för järnvägens anläggning enligt fastställd plan erfordrades.

Framställning från ostkustbanans aktiebolag.

Sedan koncessionen med Kungl. Maj:ts tillstånd överlåtits å ostkustbanans aktiebolag samt Kungl. Maj:t genom resolution den 4 februari

1916 meddelat bolaget tillstånd att begagna den koncessionshavarna tillkommande rätt att inlösa den för järnvägsanläggningen erforderliga jord, har bolaget i underdånig skrivelse den 23 juli 1917 anfört följande:

Vid den tid, då omförmälda koncession meddelades, hade hinder ej funnits för järnvägsaktiebolag att förvärva mark genom godvillig överenskommelse med vederbörande ägare. Emellertid hade möjligen sådant hinder för bolaget uppstått genom utfärdandet av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom. Visserligen hyste bolaget den uppfattningen, att särskilt tillstånd enligt samma lag icke borde erfordras för bolagets för banans byggande nödvändiga jordförvärv, eftersom ju bolaget, i och med den bolaget enligt omförmälda nådiga resolutioner av den 12 augusti 1903 och den 4 februari 1916 tillerkända rätt att jämlikt expropriationsförordningen förvärva för banan erforderlig jord, redan erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd till de för banbyggnaden erforderliga jordförvärv. Det vore för övrigt uppenbart, att med 1906 års lag icke avsåges att göra någon inskränkning i den enligt bestämmelserna om expropriation enskild jordägare åliggande skyldighet att enligt Kungl. Maj:ts prövning avstå mark för allmänt behov. Vid sådant förhållande torde redan enligt grunderna för nämnda lag densamma böra anses icke vara tillämplig å mark, som av Kungl. Maj:t enligt gällande expropriationsförfattningar prövades behöflig för allmänt ändamål, samt fördens skull bolaget vara berättigat att, utan hinder av lagen, på frivillighetens väg förvärva ifrågavarande mark. Då emellertid järnvägsbolag icke nämndes bland de bolag, som enligt lagens 8 § vore undantagna från det i lagen stadgade förbudet, kunde det befaras, att yrkanden framkomme om frivilligt ingångna avtals förklarande för ogiltiga och att svårigheter för lagfarts vinnande skulle uppstå.

Bolaget, som livligt arbetade på att träffa frivilliga överenskommelser angående nödiga markförvärv, vilka komme att uppgå till omkring fyratusen, vore, för att ej nödgas inställa hela banbyggnadsarbetet, nödsakat att med det snaraste få i vederbörlig ordning tillstånd till att förvärva såväl den jord, å vilken järnvägen skulle byggas, som även vissa invid järnvägslinjen befintliga mindre markområden, vilkas förvärvande påkallades av järnvägens byggande och vilka till huvudsaklig del utgjordes av sådana jordområden, som för ägarna bleve onyttiga eller eljest ej kunde av dem med fördel brukas sedan därmed sammanhängande mark blivit avskild för att ingå i banområdet.

På grund av vad sålunda anförts, har bolaget anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes förklara bestämmelserna i 1906 års lag icke utgöra hinder

för bolaget att utan särskilt Kungl. Maj:ts tillstånd ej blott genom expropriation utan även genom frivilliga avtal förvärva den enskilda personer, menigheter eller inrättningar tillhöriga mark, som bolaget, enligt vad i dess skrivelse angivits, behövde förvärva för anläggande av ifrågasvarande järnväg enligt fastställd plan.

För den händelse Kungl. Maj:t skulle finna en sådan förklaring icke kunna meddelas, har bolaget hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga nödiga åtgärder för ändring av 8 § i 1906 års lag, så att lagen icke vidare måtte avse jordförvärv, erforderliga för anläggning av en utav Kungl. Maj:t koncessionerad järnväg enligt fastställd plan. Till en sådan lagändring borde eventuellt fogas en övergångsbestämmelse av innehåll, att lagändringen avsåge att gälla även sådana avtal om jordförvärv, som ett järnvägsbolag för järnvägs anläggning enligt en av Kungl. Maj:t fastställd plan gjort under året närmast före lagändringens ikraftträdande.

Med hänsyn till den norrländska förbudslagens avfattning synes det tivelaktigt, om ett generellt tillstånd till expropriation av mark, erforderlig för visst ändamål, kan anses innefatta sådant medgivande, som omförmäles i 4 § av nämnda lag. Vid sådant förhållande lär den i förutnämnda skrift gjorda hemställan därom, att Kungl. Maj:t måtte förklara lagens bestämmelser i förevarande avseende icke utgöra hinder för bolaget att utan särskilt tillstånd förvärva mark, icke böra bifallas.

Emellertid torde det på goda grunder kunna ifrågasättas, huruvida lagens sålunda antagna ståndpunkt är av beskaffenhet att böra upprätthållas. Den norrländska förbudslagen har tillkommit till skydd mot ett övermäktigt bolagsintresse, som hotade att beröva bondebefolkningen den jord, densamma för sitt bestånd och sin utveckling behövde. Men detta lagstiftningens syfte kan svårligen motivera samma inskränkning med avseende å bolags rätt att genom expropriation förvärva mark. Vad särskilt angår det viktigaste fallet av expropriation, nämligen sådan som sker för anläggning av en järnväg, torde i regel det område, som frånges varje särskild fastighet, vara av jämförelsevis ringa utsträckning, varförutom den skada, som genom områdets förlust kan tillskyndas fastighetsägaren, oftast uppväges av de fördelar, vilka genom järnvägens tillkomst beredas jordbruket och fastigheten i övrigt. Vidare skall ju frågan om tillstånd till expropriation alltid prövas av den högsta administrativa myndigheten, som därvid är i tillfälle att taga hänsyn även till de genom bestämmelserna i norrländska förbudslagen skyddade intressen, därest dessa undantagsvis skulle befinnas hotade genom det ifrågasatta

*Departements-
chefen.*

förvärvet. Att efter denna prövning av expropriationsfrågan underkasta ett bolags markförvärv förnyat bedömande i förvaltningsväg är näppeligen av något verkligt behov påkallat. Huruledes kravet på en efterprövning enligt förbudslagens bestämmelser kan leda till avsevärda praktiska svårigheter framgår av uppgiften i bolagets skrivelse, att antalet av dess för banbyggnaden nödiga markförvärv utgör omkring fyratusen.

På dessa grunder anser jag en författningsändring i den av bolaget angivna riktning böra vidtagas. Dock lär det ej vara lämpligt att, såsom i föreliggande skrift synes vara åsyftat, likställa järnvägsbolag med de i 8 § av 1906 års lag omförmälda bank- och försäkringsbolag, utan torde snarare till 7 § böra fogas ett tillägg av innehåll, att lagens stadgande om inskränkning i de i lagen avsedda samfälligheters rätt att förvärva eller besitta fast egendom icke skall äga tillämpning i fråga om fastighet, som av sådan samfällighet förvärvats enligt gällande bestämmelser om expropriation.

I enlighet härmed har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta förslag till *lag om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.*

Jämlikt bolagets hemställan har i förslaget införts en övergångsbestämmelse av innehåll, att vad i den föreslagna lagen sägs om fastighet, som av bolag eller förening förvärvats enligt gällande bestämmelser om expropriation, skall avse jämväl fastighet, som inom ett år före samma lags ikraftträdande förvärvats av sådan samfällighet jämlikt stadgandena i 1866 års förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov, vilken förordning upphör att gälla med utgången av innevarande år, eller 1917 års expropriationslag, som träder i kraft den 1 januari 1918.»

Departementschefen uppläste därefter ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, samt hemställde, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
Israel Myrberg.

Bilaga.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Härigenom förordnas, att 7 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

Vad ovan i denna lag stadgas om inskränkning i bolags eller förenings rätt att förvärva eller besitta fast egendom äger icke tillämpning beträffande fastighet, som vid denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet, ej heller i fråga om fastighet, som av bolag eller förening förvärvats enligt gällande bestämmelser om expropriation.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling; dock att vad här ovan sägs om fastighet, som av bolag eller förening förvärvats enligt gällande bestämmelser om expropriation, skall avse jämväl fastighet, som inom ett år före denna lags ikraftträdande förvärvats av sådan samfällighet jämlikt stadgandena i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov eller lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd tisdagen den
15 januari 1918.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 december 1917, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för justitiedepartementets lagavdelning Hjalmar Himmelstrand.

Lagrådet yttrade:

Av förarbetena till 1906 års lag framgår oförtydligt, att uttrycket förvärva i lagens 1 § icke varit ämnat att omfatta sådana fång, som ske omedelbart på grund av stadganden i lag, t. ex. 3 kap. dikningslagen, eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation. Även lagens eget innehåll bestyrker detta. Den upphäver ej äldre lagstadganden, och de närmare bestämmelserna om förbudet giva vid handen, att därmed åsyftats blott egendomsförvärv, enligt rättshandlingar mellan privata och vissa därmed jämförliga fång. Något annat vore ju ej heller rimligt. I de först åsyftade fallen sker förvärvet i ett intresse, vars berättigande redan är av lagstiftningen eller genom Konungens beslut prövat och godkänt.

Man lär nu av anförda skäl vara berättigad tolka 1906 års lag så, att det däri meddelade förbudet icke avser förvärv enligt antydda särskilda lagstadganden eller Konungens expropriationsmedgivande.

Då emellertid lagens avfattning onekligen kan giva stöd för en annan tydning, synes ett ingripande från lagstiftarens sida icke vara opåkallat. Men i överensstämmelse med det nyss sagda torde härför en lagförklaring vara den riktiga formen.

Skulle dock en lagändring anses vara att föredraga, bör tillses, att denna ej kommer att strida mot vad enligt det förut anförda är att betrakta såsom lagens rätta mening. Lagändringen bör med andra ord genomföras så, att den icke förringar giltigheten av fång, som må hava skett före lagändringens ikraftträdande. Härutinnan kan det remitterade förslaget ej anses tillfredsställande, enär av dess promulgationsbestämmelse måste dragas den slutsats, att expropriationsförvärv, vilka skett tidigare än inom ett år före ikraftträdandet, ävensom antydda på särskilda lagstadganden grundade förvärv sakna giltighet.

Även i vissa andra hänseenden synes förslaget lämna rum för erinran. Det torde sålunda knappast vara motiverat att, såsom i förslaget skett, från förbudet undantaga ej blott själva expropriationsförvärvet, utan ock varje senare förvärv av den en gång exproprierade fastigheten. Och vidare må påpekas den formella oegentlighet, som vidlåder stadgandet därom, att inskränkningen i »rätt att förvärva» ej gäller fastighet, som redan »förvärvats».

Lagförslaget avser blott förvärv enligt bestämmelserna om expropriation, i 1866 års förordning eller 1917 års lag, varemot den av Ostkustbanans aktiebolag gjorda framställningen avsåg att förskaffa giltighet även åt varje frivillig överenskommelse om markförvärv, erforderliga för anläggning av en utav Kungl. Maj:t koncessionerad järnväg enligt fastställd plan.

I anledning av denna förslagets begränsning må framhållas att, medan förvärv enligt 1917 års lag ej föreligger med mindre expropriationsfrågan instämts till rätten, 1866 års förordning möjliggjorde expropriationsförvärv även utan handläggning vid domstol.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 18 januari 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde, efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet, lagrådets den 15 innevarande januari avgivna utlåtande över det den 14 december 1917 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde föredragande departementschefen:

»I förevarande utlåtande har lagrådet enhälligt såsom sin bestämda åsikt uttalat, att uttrycket förvärva i 1 § av 1906 års lag icke varit ämnat att omfatta sådana fång, som skedde omedelbart på grund av stadganden i lag, exempelvis 3 kap. dikningslagen, eller jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande till expropriation; och har lagrådet förty ansett det

vara berättigat att tolka 1906 års lag så, att det däri meddelade förbudet icke avsåge förvärv enligt antydda särskilda lagstadganden eller Kungl. Maj:ts expropriationsmedgivande. Då emellertid lagens avfattning onekligen kunde giva stöd för en annan tydning, har lagrådet funnit ett ingripande från lagstiftningens sida icke vara opåkallat; men lagrådet har ansett den riktiga formen härför vara en lagförklaring.

Med hänsyn till den ståndpunkt i frågan, som lagrådet sålunda intagit, och då den av lagrådet förordade åtgärden synes vara ur praktisk synpunkt ändamålsenlig samt väl ägnad att tillgodose syftet med den av mig föreslagna lagändringen, har jag icke velat motsätta mig att, i stället för sådan ändring, en förklaring av 1906 års lag meddelas, av det innehåll lagrådet angivit.»

Föredraganden uppläste därefter ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till *förklaring av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag ock förening att förvärva fast egendom*; och hemställde föredraganden, att förslaget måtte, jämlikt §§ 87 och 88 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Henry Lindberg.